

Роман ГОЛИК

**МІЖ ЕМАНСИПАЦІЄЮ Й
НАРОДНОЮ ТРАДИЦІЄЮ:
ЖІНКА, СТЕРЕОТИПИ
ТА ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ
НА СТОРІНКАХ ЛЬВІВСЬКОЇ
ПЕРІОДИКИ
20—30 рр. ХХ ст.**

Проаналізовано зміст і форму львівського журналу «Нова хата» (1925—1939). Автор розглядає це видання у контексті ідеологічних течій, матеріальної культури та повсякденного побуту 20—30 рр. ХХ ст. як відображення взаємодії феміністичного руху і народної традиції в українському соціумі міжвоєнної Галичини.

Ключові слова: «Нова Хата», жіноча преса, фемінізм, повсякденне життя, народна культура, модернізація, стереотип, історія, етнологія, культура

© Р. ГОЛИК, 2014

ISSN 1028-5091. Серія історична. № 1 (115), 2014

Жінка, народна культура та емансипація — ці поняття в історії європейської культури з'являлися в дуже різних конфігураціях. В одних контекстах жінка виступала берегинею народної культури (отже, тою, яка захищає її від віянь новітньої доби), в інших — навпаки, тою, котра радикально змінює традицію, чи й пориває з нею взагалі, творячи щось нове, «співзвучне часові». Український жіночий емансипаційний рух ХІХ—ХХ ст. також був сплавом багатьох, часто суперечливих, тенденцій.

Феміністичний дискурс галичанок, їхня суспільна та видавнича активність уже неодноразово ставали об'єктами наукових досліджень [2, 8, 18, 25—30, 36, 38]. Предметом комплексних наукових студій став також образ жінки в українській народній традиції [11]. У цьому контексті розвиток «жіночої» преси в Галичині у першій третині ХХ ст. — не просто черговий етап в історії українського книговидання, а й наслідок формування феміністичного руху й особливої субкультури, яку він приніс з собою, свідчення глибинних змін в ментальності тогочасного суспільства. Це — своєрідне «місце зустрічі та перетину» народної та елітарної культури, традиційно й новітнього бачення ролі жінки у суспільстві.

Наша робота — спроба проаналізувати форму й зміст галицьких «жіночих» видань 20—30-х рр. ХХ ст. як відображення духовної і матеріальної культури свого часу і, навпаки, як суспільний подразник, каталізатор змін у матеріальній та духовній сферах життя. Основним об'єктом нашого дослідження є «Нова хата» — один з найпопулярніших жіночих часописів Східної Галичини міжвоєнного часу. Заснований у 1925, цей журнал виходив до 1939 р., тож віддзеркалював еволюцію ідей та настроїв українців Галичини впродовж цього часу [25; 30]. Увесь цей період часопис мав одну мету: вивести українську жінку «з-за куліс» на «сцену» суспільного життя, зробити галичанок соціально активними, сприяти зміцненню їхньої національної свідомості та ідентичності.

Акценти, розставлені довкола цих тем, постійно змінювалися. Видавці першого номера журналу в червні 1925 р. зображали своє видання часописом для жінок, які цікавляться «модами» (модю) та раціональним веденням домашнього господарства. Персоніфікована «Нова хата» зверталася до читачок, репрезентуючи себе як їхню майбутню подругу-дорадницю в пошитті одягу, «легкому і дешевому» декоруванні оселі, збереженні краси й здоров'я, вмінні приготувати смачну їжу тощо. Редакція та-

кож прагнула визначити стратегію читання журналу, просячи читачок не викидати його, а передавати подругам, щоб ті стали його передплатницями [7]. Водночас навіть графічне оформлення номера сигналізувало про ширші задуми його авторів — прагнення пропагувати національну українську культуру та ідеї жіночого звільнення, емансипації; на підставі модерних уявлень й традиційних народних зразків сформувати «нову» українську жінку, здатну адекватно реагувати на виклики епохи.

Показовим є текст у формі листа під знаковою назвою «Переворот», опублікований у 1928 р. [24]. Його авторка — активна міська дівчина — заявляє своїй сільській подрузі, що обов'язково мусить зробити «революцію» в її житті. Вона вимагає від доньки священика, щоб та терміново почала займатися зимовим спортом і відкинула застигли етикетні норми консервативного середовища, в якому народилася. Натомість дописувачка пропонує романтичний образ сильної жінки, звичної до динамічного, технологізованого і дещо авантюрного способу життя [24, с. 7]. Водночас на сторінках журналу була помітна амбівалентність у ставленні до нового образу жінки, яка переймає на себе чоловічий стиль поведінки, носить чоловічий одяг тощо. Так, Софія Яблонська в одному з нарисів подає себе як самостійного «дівчурка» — волоцюгу в штаних та на коні. Натомість її співбесідниця — Клодіна, займаючись спортом, все ж переконує Яблонську відповідати іншим ідеалам: «Жадній жінці не лицює надто мужеська вдача. І жадній жінці мужеська вдача не придасться так, як її жіночність» [47]. Історичний контекст, у якому видавався журнал, стрімко мінявся. Це також відобразилося на змісті видання. Так, наприкінці 20 — на самому початку 30-х років у статтях багатьох авторок проступав історичний оптимізм. Вони підкреслювали, що Європа стає мирною, політична атмосфера — світлішою, життя — динамічнішим, технічний прогрес дає змогу добиватися усе нових й нових рекордів тощо [37]. Дописувачки журналу захоплювалися подвигами авіаторів, мандрівників-полярників, першими «протокосмічними» експериментами кінця 20-х рр. та їх майбутніми перспективами (міжпланетна комунікація, космічна енергія, невідомі світи) [37, с. 2]. На історичну ситуацію авторки «Нової хати», попри грізні реалії міжвоєнного світу, дивилися спочатку дуже оптимістично:

«Хоч скрізь блестять штики, гарматні дула уставлені на всіх границях, скрізь виробляють отруйні гази на випадок майбутньої війни — мимо того, скрізь переважає мирний плян політики» — стверджував журнал у 1930 р. [37, с. 2].

Водночас форма й зміст «Нової хати» свідчили про зростаюче напруження між владою II Речі Посполитої та українською спільнотою Галичини. Тому ряд випусків часопису в 30-х рр. з'являлися зі штампом: «По конфіскації наклад другий». Проте навіть після таких втручань журнал вмщував матеріали, що акцентували на державницькому минулому галицьких українців. Так готували дописи до листопадових номерів часопису, присвячених роковинам «Великого Зриву» й заснування ЗУНРу. На «Перше Листопада» журнал вмщував мемуари про встановлення української влади в Галичині [14]. Згадуючи дні «сповнення Мрії», авторки намагалися потішити читачок, скріпити їхню віру в майбутнє: «Скинй, мамо, чорну ризу, / Скинй, жінко, чорний фльор (...) / Всю міць зберіть — / Храм волі довершіть!» [11].

Опосередковано тема україно-польського протистояння в Галичині була присутня в усьому дискурсі журналу. Зокрема, його передавали як безкомпромісну боротьбу між пануючою (польською) й гнобленою (українською) жінкою: опозицію мов, культур та ідеологій. Вона починається вже від шкільної лави, з боротьби «за право нашої молитви (тобто молитви українською мовою) ще у 80-х рр. ХІХ ст. — підкреслювала одна з авторок [1]. Однак ця боротьба — опосередковано натякав журнал, — залишилася актуальною й для пізнішого часу, зокрема й для міжвоєнного періоду [1]. З іншого боку, в парадигму боротьби за визволення кореспондентки вписували також антибільшовицькі акції. Наприклад, театралізоване відтворення бою під Крутами на літніх молодіжних українських жіночих таборах в Остодорі. Такі інсценізації мали готувати молодих жінок до дня, «коли Батьківщина зажадає від них жертви» [36].

Певний час представниці «Нової хати» з надією дивилися на «Червоний Ренесанс» Радянської України¹. Так, авторки часопису застерігали чита-

¹ У січневому номері журналу за 1928 р. було вміщено уривок з «Історії українського орнаменту» Г. Павлуцького, виданої у Києві 1927 р. [17]. На наступній сторінці,

чок, що образи щасливих колгоспниць і робітниць з Великої України — продукти більшовицької пропаганди. Однак політика українізації, видання українських жіночних журналів в УСРР 1920 — початку 1930-х рр. («Селянка України», «Коммунарка Украины») були для галицьких феміністок позитивними знаками [8]. Проте голод 1932—1933 рр., трагедія родини Крушельницьких, представниці якої також ставали героїнями дописів на сторінках «Нової хати» — усе це сприяло утвердженню негативного образу СРСР у свідомості її авторок та читачок. Разом з тим, на сторінках часопису відобразилося певне захоплення суспільним ладом Німеччини 30-х років ХХ ст. Тут діяв стереотип німецької якості й надійності: «Знаєш, яку марку солідності мають у світі тоті німці. І найзавзятіші вороги мусять видобути зі себе слова признання. Бути сліпим германофілом — се глупість, але замикати очі на непобориму енергію, працьовитість та докладність сего народу — теж глупість» [37, с. 2]. Не дивно, що в журналі регулярно з'являлися дописи про успіхи жіночого руху і самоорганізацію німецьких жінок до й після приходу до влади націонал-соціалістів. Так, у молодій німкені (щоправда, радше на основі німецьких джерел) читачки «Нової хати» бачили якщо «не ідеал сучасної жінки», то «тип гарний, здоровий і життєрадісний». Німецькі жінки — зазначали у часописі, — диктують моду архітекторам, бо хочуть, щоби їхні діти росли в безпечних і здорових помешканнях, домагаються від ремісників практичнішого кухонного начиння, і тим раціоналізують домашнє господарство. Галицьких українських феміністок приваблювала також і державна політика Німеччини стосовно жінок [14]. Ця держава в уяві авторок «Нової хати» поставала «клясичною країною материнського культу» [3].

за «зразок будівлі в українському стилі з використанням у прикрасі народного орнаменту» та місця, «де зібрано найкращі зразки українського народного мистецтва», правив Полтавський державний музей. Далі редакція відзначила ініціативу уряду Радянської України призначити Ользі Кобилянській пожиттєву пенсію. Час від часу часопис вмщував також фотографії кіноакторок та співачок «з Великої України» (наприклад Валентини Дуленко, артистки театру балету в Харкові Марії Сокіл, чи просто кіноакторці ВУФК Мусієчко тощо. Усі вони виглядали певними прикладами для наслідування, доказами радянської емансипації.

Позитивним прикладом жіночої самоорганізації була для них діяльність Жіночої Народної Ради в «новій Чехії» зразка 1938—1939 рр., яка вже перебувала під німецьким протекторатом [15], а також в союзниці Німеччини — Італії [21].

Частково такі настрої були продуктом впливу німецьких засобів масової інформації². Справді, націонал-соціалістична Німеччина досить ефективно розповсюджувала культ спортивної, активної, але водночас господарної жінки-«арійки», яка розсудливо організовує свою працю та відпочинок³. Альтернативою до інспірованих німецькою пресою уявлень був образ американської жінки. Цю концепцію найповніше передавало спеціальне «діаспорне» число «Нової хати», авторки якого прагнули показати позитивні сторони життєвої позиції американок: їхню соціальну мобільність, діловитість, практицизм. Ще одним ідеалом для галицьких феміністок залишався відомий ще з ХVІІІ ст. образ француженки — витонченої й емоційної, але водночас кокетливої й легковажної законодавиці мод. Зрідка на сторінки «Нової хати» потрапляв чоловічий стереотип жінки. Наприклад, у вміщеному тут нарисі Михайла Рудницького про образи жінок у «Художнику» Тараса Шевченка ідеал жіночої краси подано в «раціоналістичному» ключі («жіноча краса взагалі всіх губить», «ми робимо з жінки ще дитиною ідола»). Тому есе Рудницького завершується досить харак-

² Для дописувачів «Нової хати» одним зі зразків був, наприклад, журнал «Die Frau und ihr Heim». З погляду українських журналісток, він проголошував «війну всякій лубочності на полі хатньої культури» [9].

³ Зокрема, галицьких феміністок приваблювала запроваджена у Німеччині інституція «мешканево-господарських дорадниць», які мали б консультувати господинь у різних питаннях хатнього життя: «Чи не заснувати у Львові таку господарсько-дорадчу станицю. Скільки (...) львівських пань заходить нераз до Редакції, спитати про таке чи інше джерело купна? А вже ті, що приїздять з провінції раз чи двічі до року по закупна стають часом зовсім безраді. Крамниця, яку вони знали, збанкрутувала, ремісник десь перенісся, а хто скоро порадить нового? Час дорогий, бо велике місто коштує!» [4]. Зацікавлення галицьких читачок викликали також ілюстровані німецькі журнали, особливо ті, де (не без політичного підтексту) висвітлювали українське культурне життя в Східній Галичині. Ту ж саму пропагандистську роль виконували й німецькі кінострічки, зокрема, документальний фільм про екзотику гуцульської народної культури, який з ентузіазмом сприйняли дописувачки «Нової хати».

терним образом гендерних відносин як біологічної гри, двообою та ілюзії водночас⁴.

З одного боку, ініціаторки появи «Нової хати» ставили вимогу радикальної модернізації іміджу жінки, з іншого — прагнули зберегти її традиційний образ. Сучасна жінка, підкреслювали вони, має стежити й встигати за віяннями європейської моди, але водночас (навіть в одязі) демонструвати свою національну приналежність. Тому «Нова хата» містила серії статей, присвячені різним типам народної ноші та вишивки, а також аркуші викрійок та кольорові зразки вишивок, що публікувалися як додатки до основного тексту. Водночас «моднярки» (дизайнерки одягу) з цього середовища пропонували читачкам для пошиття такі моделі вбрання, де українські національні елементи були інкрустовані в одяг європейського крою. Вони рекомендували, наприклад, рукавиці з гуцульським візерунком як подарунок «на Миколая» [41], агітували розповсюджувати бойківські узори та стилізовані «бойківські сорочки» у жіночому та дитячому вбранні [33]. Дизайнерки «Нової хати» переконували міських жінок носити «домоткани» (тканий одяг з матеріалів, які перед тим вважалися сільськими, неделікатними), стати «дослідниками народного» і водночас особистостями, що ламають стереотипи⁵. Для пропагування такого одягу використовували, зокрема, дитячі ляльки, які представниці «Нової хати» презентували на міжнародних виставках. Зокрема, кооператив «Українське народне мистецтво» випустив фігурки ляльок, що демонстрували «типи» народного одягу з різних етнографічних регіонів України та ідеал українського одягу загалом. Так з'явилися «гуцул» і «гуцулка», «лемкиня», «поліщучка» та «козачка», придбати які закликали авторки «Нової хати» [10]. Водночас

⁴ «Досвід показує, що негарні жінки теж не зрікаються всесильної зброї — кокетства, здебільша сильнішої у боротьбі двох полів, ніж чоловічий мозок. Мало яка жінка погоджується з тою думкою, що вона не може подобатись; мало який чоловік сумнівається у свій критичний хист, коли йому жінка подобається» [31].

⁵ «Тут уже не наражені ми на шаблон (...). Остаточо прийнялося поволі й вишивки — здавалося це все, що можемо шукати «на селі». Але потім неспівливо появились тканини. Косівські вовняні домоткани з «Гуцульського Мистецтва», вже ткані з призначенням на плащі, костюми чи сукні, а за ними яворівська мальованка та шорти, що гострим наступом добули собі серце!» [42].

ставлення до селянок та сільської народної культури на сторінках журналу було неоднозначним. З одного боку, представниці галицького жіночого руху бачили у селі резервуар народних традицій та чистої народної мови. Невипадково авторки «Нової хати» уже з перших її номерів рекомендували читачам умебльовувати міські житла дуже просто, за зразком сільських хат⁶. У такий спосіб, на думку авторок часопису, інтер'єри здебільшого полонізованих галицьких міст мали українізуватися, а якщо б українки носили на вулицях міста національно забарвлений одяг, то і решта міського простору також мала б стати більш українською. У такому контексті сільські жінки поставали берегинями народних звичаїв, побуту та мистецтва. Саме тому значна частина обкладинок «Нової хати» була ілюстрована зображеннями сільської дівчини у різних варіантах (дівчина — весна, дівчина з коромислом, дівчина зі стилізованим дзбанком в руках, селянин і селянка в народних строях тощо). Згодом на обкладинках і сторінках журналу все частіше стали з'являтися фотографії сільських жінок «на природі» чи в контексті традиційного побуту.

Водночас був і зворотний бік справи. Так, дописувачки журналу агітували за раціоналізацію помешкань, розумну розстановку меблів, за легкі динамічні інтер'єри, що перетворювали б компактні (зменшені у порівнянні з австрійськими) помешкання міжвоєнного часу на просторі оселі, «усуваючи давні звички й пересуди» [13]. Натомість побут сільської жінки був, з погляду авторок «Нової хати», також і негігієнічним, грубим, непрактичним, несучасним. Тому сільські інтелігентки, насамперед вчительки, мали взяти на себе роль господинь-інструкторок, які б змінили застарілу матеріальну культуру і уклад життя сільських жінок Галичини [35].

Ще однією проблемою, яку опосередковано пропонувала вирішувати «Нова хата», було питання домашньої служби, служниць, які також рекрутувалися з сільського середовища. Галицькі феміністки закликали міщанок бачити в цих селянках, радше, приятельок, «помічниць з села»⁷. Протиставлення

⁶ Так, у кухню журнал пропонував ставити масивні дерев'яні лавки, такий же стіл та кахляну піч-п'єц, ліжка прикрашати гуцульськими ліжниками тощо [34; 2; 8].

⁷ Проте, аналізуючи різні психологічні типи служниць (практичних і негосподарних, зорганізованих, вольових

селянок жінкам з міста у текстах «Нової хати» су-міщалося з опозицією багатих і бідних жінок, зокре-ма жебрачок. Ті й інші, відзначали її авторки, зде-більшого вмело відіграють свою соціальну роль. Од-нак при цьому на другий план відступає чисто людський, гуманістичний вимір жінки. Українська міська спільнота — у тому числі її жіноча части-на, — надає перевагу формальним жестам, театра-лізованому дійству, бюргерським цінностям, а не справжнім емоціям, патріотичним почуттями та со-ціальної солідарності: «Хто ж ти є, Україно? Чи оті тупі, порурковані, в жидівських наймах дівчата такі далекі, такі несвідомі себе? Чи оці злі, бездонно са-молюбні міщанки, затоплені у своїм малім світику? Чи оці всі громадяни, такі сліпі й байдужі, що до-зволяють своїм найкращим дітям ставати отут під церквою і простягати даремне руку?» — наголошу-вала дописувачка «Нової хати» [44].

Авторки часопису переконували читачок, що тим треба бути максимально ініціативним, боротися не лише з давніми забобонами, а й з усталеними нор-мами етикету. Перебільшена манірність та ввічли-вість чоловіків, підкреслювали видавці, насправді принижує жінок, ставить їх у залежне становище, нищить образ сильної, вольової жінки взагалі. Звід-си — активні заклики відмовитися від звичаю ці-лування в руку. Такий звичай, на думку феміністич-них діячок, суперечив новітнім гігієнічними вимо-гам, принижував жінку, ставив мужчину в незручне становище, та був формальністю, властивою радше польській, а не українській культурі. «За щирій, дружній потиск руки!» — з ентузіазмом проголо-шували галицькі феміністки.

Крім нерівного становища чоловіка і жінки, їхньої конкуренції, дописувачки виокремлювали ще й про-блему мішаних шлюбів. Одруження українки з по-ляком чи поляка з україною — наголошувала, на-приклад, Софія Парфанович, — веде до денациона-лізації української половини подружжя. Соціальна активність українців з мішаних шлюбів у рідному ет-нічному середовищі поступово зменшується, їхні діти народжуються поляками, зрештою, самі вони повніс-тю полонізуються. У «групі ризику» — підкреслю-

---

чи розгублених та несміливих), авторки «Нової хати» відзначали соціальну і цивілізаційну інакшість селянок, хоча й наголошували на їхній етнічній спільності з україн-ськими інтелігентками.

вала Парфанович, — опиняються, насамперед, укра-їнські вчительки та вчителі, яких посилають на робо-ту «кудись у далеку Польщу». Ті, хто прагне уникнути асиміляції в чужому середовищі, залишаються нео-друженими. Решта ж йде «за інстинктом» аж до ме-зальянсу, втрачаючи національну тотожність і пору-шуючи прийняті матримоніальні правила, які розме-жовують різні соціальні групи: «Буває учителька кидається в обійми склепарові, постерунковому, чи таки простому селянинові — бо ж життя має свої права. Мужчина живе зо своєю кухаркою — він же роками на глухому селі! Терплять нерви, терпить люд-ська гідність, національні почування. Та як цьому за-радити» [23]. Тому дописувачка «Нової хати» за-кликала до створення українських шлюбних агентств, які мали поєднувати неодружених мужчин з самотні-ми жінками: «У нас багато дівчат милих, гарних, па-тріотичних, інколи небідних, що не мають спромоги вийти заміж (...). У нас теж і мужчин доволі, навіть зо студіями, але без «посади», що нудьгують і мар-нуються. Вони могли б через подружжя з заточенка-ми і собі і другим принести користь та уможливити життя», — радила галицька лікарка [23]. Пробле-мою для феміністок став також дисбаланс між сім'єю і творчістю. Частина галицьких жінок, які репрезен-тували мистецькі середовища, вибирали першу, ін-ші — навпаки, другу [16].

У цьому руслі будувався й образ жінки-«профе-сіоналістки». Займаючись якимось фахом, який досі вважали чоловічою справою, вона мусить щохвили-ни боротися з основним суперником — мужчиною, щоб заробити собі на життя. Тому жінок закликали багато читати та підвищувати ерудицію в різних га-лузях знань. Для цього на сторінках журналу з'яв-лялися і художні твори Катрі Гриневичевої, зокрема її повість з історії княжої доби «Шоломи в сонці», і мемуари Софії Русової про середовище української інтелігенції зламу XIX і XX ст. [32], і враження Софії Яблонської з подорожей екзотичними краї-нами, зокрема Китаєм, і медичні трактати Софії Парфанович, присвячені, зокрема, жіночій гігієні. Більшість цих текстів пропагували феміністичні ідеали — як, наприклад, популярні серед читачок «Метелики на шпильках» Ірини Вільде (Дарини Макогон-Полотнюк) [5]. Для багатьох читачок «Нової хати» такі твори і дії їхніх персонажів дава-ли ґрунт для власних рефлексій: «Та й Дарка з

«Метеликів» каже нам пригадати над цим, але відповіді не дає», — стурбовано зазначала одна з дописувачок, дискутуючи «дражливе питання»: як розказувати дітям про їхнє народження [19]. Згодом видання навіть започаткувало як додаток книжкову серію — бібліотечку «Нової хати». Водночас жінкам пропонували читати й іншу — «не жіночу» літературу: від ісландських саг Гуннарсона до «Чорних ангелів» Ф. Моріака і «Демона» Г. Гауптмана [46]. Як протизвагу суспільно незаангажованій та культурно малорозвиненій жінці представниці «Нової хати» наводили зразкові психологічні типи життєво активних німкеней, італійок, французенок, а також біографії видатних жінок — українок (Олімпії Левицької, Іванни Витковицької, Ольги Кобилянської, Софії Русової, Анни Павлик) та неукраїнок (як, наприклад, італійка-лауреатка Нобелівської премії 1926 р. з літератури Грація Делледа), аналізували найвідоміші літературні жіночі образи тощо. Крім того, «Нова хата» наводила приклади успішної кар'єри жінок в українському кооперативному русі, вказуючи на ті суспільні ніші, які могла зайняти українська міщанка: жінка-юристка, жінка-представник торгової фірми тощо.

З іншого боку, видання тиражувало й традиційний образ української жінки і розподіл ролей між жінкою і чоловіком. Так, на гостинах чоловік був зобов'язаний приділяти жінці особливу увагу, відпроваджувати її, в разі необхідності, додому, а жінка, як дещо іронічно зазначали дописувачки, мала подібатися чоловікам стилем одягу і манерою поведінки. Звідси — взятий з норм етикету XIX—XX ст. ідеал тактовної жінки: збалансованої, вигонченої особистості без надмірностей, який також пропагувала «Нова хата». Навіть вміщені в журналі біографії видатних жінок вимальовували двоїстий образ: з одного боку — поставу активної діячки, яка бореться з суспільством за свої права і обстоює їх, з іншого — образ релігійної, тихої, скромної суспільної робітниці, вірної подруги свого мужа [22].

Ця двоїстість тільки частково була суперечливою. Адже основні суспільні функції жінки, — підкреслювали автори «Нової хати», — усе ж таки материнство, опіка над дітьми та домашнє господарювання. Саме тому на сторінках часопису таким популярним був образ жінки-матері, здатної створювати сімейний комфорт. Власне така жінка є опорою

суспільства і в цій функції її мусять шанувати чоловіки — наголошувало львівське видання. Тому значна частина матеріалів «Нової хати» була присвячена повсякденному побуту: кухонним випискам й рецептам (переписам), особистій гігієні та різним видам «руханки»/гімнастики (фізкультури), пластичному танцю, раціональній організації літнього та зимового відпочинку, вихованню дітей та розумному облаштуванню житла згідно з викликами доби тощо. Автори журнальних статей акцентували й на тому, що сучасна жінка має дотримуватися правил доброго тону, хоч нерідко й вважали їх старомодними. Так, підкреслювали вони, жінка повинна знати, в чому і коли ходити, зберігаючи рівновагу між вихованістю і практичністю⁸.

Частиною цієї концепції був образ світської жінки, яка встигає за модними тенденціями 20—30-х рр. XX ст.: від вечірнього костюма (з обов'язковою квіткою на плечі й нарамниками на руках) до спортивного вбрання, шортів, гарсонок і пошитих в спортивному стилі пальт. Ритмові модерного життя мав, за задумом авторок «Нової хати», відповідати й ритм життя української інтелігентки. Вона мусіла знайти час і для праці вдома та «в бюрі» (на роботі), і для недільних прогулянок за місто, і для занять спортом, і для відпочинку на галицьких «літниськах та оселях» (курортах й туристичних базах відпочинку), і навіть для подорожей закордон, в екзотичні країни. У цьому руслі закономірною була поява спеціальних «вакаційних» випусків журналу.

Модернізації українського галицького жіноцтва мала бути й активна пропаганда на сторінках видання найновіших здобутків матеріальної цивілізації 20—30-х рр. XX ст. (зі спеціальним акцентом на продукції галицьких українських виробників). Тут, зокрема, знаходимо рекламу шоколадних виробів львівської «Фортуни Нової», килимів Олени Кульчицької і Михайла Хамули, меблів Івана Ортера, дитячого харчування від швейцарського «Нестле», порошоків до печива доктора Еткера та польських «Dwoch kluczy», косметичних кремів «Nivea» та «Merida», прального порошку «Атмо»,

⁸ Наприклад, один з дописів у «Новій хаті» був присвячений тому, яке вбрання жінка може одягати для виходу на вулицю. Зокрема, авторок журналу цікавило, чи можуть таку функцію нести «шляфроки», халати і піжами, які символізували домашній комфорт і приватний простір.

української пасти до взуття «Елегант» й мила «Оксана» тощо.

Водночас редактори видання робили акцент саме на товарах українських виробників⁹. Відповідно, галичанку — українку, потенційну реципієнтку такої реклами також прагнули зобразити у руслі української літературної та фольклорної традицій, називаючи її «княжною» та королевою: «Пані! Княжно! Королево! Хочеш модно і дешево убиратися щодня: Потрудись на львівський Ринок // Тридцятье число будинок, // Де Текстильна Гуртівня!» — наголошувала реклама, вміщена у різних номерах «Нової хати». Так позначався не лише ідеал української господині, але й межі українського промислового Львова — простору, у якому вона жила. Зрештою, в середовищі прихильників журналу народилася ідея вишиваної реклами — зображення дерева, гілками і плодами якого були українські підприємства, кожне з яких пропонувало свою продукцію. Цю рекламу вміщували кілька разів, закликаючи жінок її розповсюджувати.

Оформлення та добір матеріалу в «Новій хаті» був, значною мірою, даниною епосі, в якій вона виходила. Проте її видавці прагнули вигідно вирізнити свій журнал серед інших жіночих часописів не лише Центрально-Східної Європи, але й Америки (польський «As», чеські «Ženský Svět» та «Eva», коломийська «Жіноча доля», канадська «Робітниця» чи навіть харківська «Селянка України»). Варто зазначити, що при ідеологічній несумісності «Нова хата» мала певні спільні риси навіть з москвофільським «Очагомъ», органом львівського Общества русских дам. (Наприклад, статті Анни Свенціцької про французьку жінку з'явилися і в одному, і в другому часописі, хоча й різними мовами — українською та російською).

Однак під кінець 30-х рр. у відносно нейтральному дискурсі «Нової хати» щораз чіткіше з'являлися

сигнали напруження. Це не дивно: Європа активно мілітаризувалася, а її кордони почали змінюватися з калейдоскопічною швидкістю. Спочатку про це свідчили статті, так чи інакше пов'язані з Закарпаттям: коротке існування Карпатської України стало ґрунтом для відродження політичних аспірацій галицьких українців. Звідси — поява у 1938 році спеціального числа «Нової хати», формальним лейтмотивом якого була тема українського жіночого руху на Закарпатті, а фактичним — державницькі сподівання галицьких українців. Поряд з цим, у номерах 1938—1939 рр. вже відчувалося явне очікування війни. Так на сторінках «Нової хати» з'явився невеликий цикл статей з рекомендаціями, що має робити пересічна жінка у час бойових дій. На неї покладали, по суті, лише одну функцію — вміння правильно вести домашнє господарство в екстремальних умовах. Автори таких статей, часто зреферованих на підставі польської преси, розповідали, як правильно харчуватися у час війни, якими вітамінами має бути збагачена їжа і як її можна буде добути у не надто прогнозованій ситуації [6]. Водночас, попри воєнну загрозу, дописувачки жіночого журналу мислили цілком мирними категоріями й намагалися боротися з «панічними настроями». В одному з липневих випусків «Нової хати» за 1939 р. жінок закликали ні в якому випадку не знімати гроші з ощадних рахунків у державних та приватних банках, бо це суперечить звичним уявленням про фінансову систему. Тим апелювали до жіночої розсудливості та патріотизму¹⁰. Ймовірно, авторки цього повідомлення не виключали того, що їхні території можуть стати частиною іншої, аніж Польща, держави. Однак вони, схоже, сподівалися, що ця нова держава чи державність прийде «з Заходу», а не зі Сходу, і буде дотримуватися звичних правил гри. Дійсність виявилася діаметрально протилежною. У 1939 р. Галичину інкорпорували до складу Радянської України, і «Нова

⁹ Характерною була одна з реклам часопису. У її центрі зображена дівчина в українському народному строї, яка вказує рукою на кілька текстових блоків, які її оточують. Вона мала символізувати українську жінку, яка купує шоколад виключно у «Фортуні Новій», дріжджі та приправи — у магазині «Пласт», гірчицю — у «Міщі», споживчі й колоніальні товари — у «Народній Торговлі», пасти до взуття та підлоги — у «Елеганті», мило й нитки — у «Центросоюзі», килими — у майстерні Хамули, народні та вишиті строї — в кооперативі Українського народного мистецтва, жіночі і чоловічі хутра — у «Хромі» тощо, бо ті «товари найліпші й найдешевші та свої» [39].

¹⁰ «Люди побоюються, що з вибухом війни можуть втратити їх ощадності на вартості або й зовсім пропасти. Та ті побоювання не мають підстав. Зasadничо ніякий банк не може відмовити щадникові видати йому на його бажання його гроші. Навіть держава не може заборонити виплачувати ощадності. Найліпший доказ — що такого ще ніколи не було (...). Навіть на випадок війни ніяка держава не допустить девальюації своєї валюти!... Отже, щадимо і тримаємо свої ощадності в рідних банках, без огляду на воєнні поголоски і настрої!» [45].

хата», а з нею й інші українські міжвоєнні галицькі журнали, зникли, щоб уже не відродитися.

Загалом, українські галицькі жіночі видання 20—30-х рр. ХХ ст. були дзеркалом дуже складної і не раз заплутаної суспільної реальності, з якою зіштовхувалися галичани у приватному та публічному житті. Водночас вони стали потужним засобом суспільно-культурних змін, зокрема соціальної й національної мобілізації українського жіноцтва. Саме цей інструмент, значною мірою, вплинув на формування національної свідомості й життєвої позиції багатьох галичанок, — чинників, що стали вирішальними у воєнні й повоєнні часи. Може, саме тому тексти реклами, зразки вишивок та кулінарні рецепти з «Нової хати» почали використовуватися в галицьких виданнях незалежної України. Один з недавніх прикладів — мовні та візуальні ілюстрації до «Лексикону львівського: поважно і на жарт» — словника міського койне, яким послуговувалася українська інтелігенція Галичини кінця ХІХ — першої половини ХХ ст. Знаменно, що авторами цього «Лексикону» є також жінки — жительки сьогоднішнього Львова [43]. Це й закономірно: тексти українських жіночих журналів 20—30-х рр. ХХ ст. репрезентують іншу, вже втрачену цивілізацію. Для нинішніх поколінь вони є об'єктом своєрідної ностальгії. Проте в умовах сучасної України довоєнні українські видання отримують ще одну функцію. Тексти, світлини, навіть реклама періодичних видань міжвоєнного часу символізують, що існування української культури можливе навіть в зовсім несприятливих для неї умовах. Вони показують — і не лише жінкам, — що навіть в не найкращі часи можна відстоювати свої права, не зраджувати моральним принципам, зберігати національну ідентичність та звичайні людські цінності.

1. Білецька М. З Минулого / М. Білецька // Нова хата. — 1935. — Ч. 11. — С. 7—8.
2. Богачевська-Хом'як М. Білим по білому. Жінки в громадському житті України 1884—1939 / Богачевська-Хом'як М. — К.: Либідь, 1995. — 424 с.
3. Бурачинська Л. На материнські теми / Л. Бурачинська // Нова хата. — 1939. — Ч. 9. — С. 1.
4. Вістки звідусіль // Нова хата. — 1935. — Ч. 4. — С. 7.
5. Вільде І. Метелики на шпильках / І. Вільде // Нова хата. — 1935. — Ч. 6. — С. 16.
6. Гаврих-Костецька Н. Віджива під час війни / Н. Гаврих-Костецька // Нова хата. — 1939. — Ч. 4. — С. 8—9.
7. До читачок! / Нова хата. — 1925. — Ч. 1. — С. 1.
8. Дядюк М. Український жіночий рух у міжвоєнній Галичині: між гендерною ідентичністю та національною заангажованістю / М. Дядюк. — Львів: Астролябія, 2011. — 368 с.
9. К. Жінка та преса / К. // Нова хата. — 1928. — Ч. 11. — С. 18.
10. К. М. Ляльки / К. М. // Нова хата. — 1937. — Ч. 24. — С. 3.
11. Кісь О. Жінка в традиційній українській культурі (друга половина ХІХ — початок ХХ ст.) / О. Кісь — Львів: Інститут народознавства НАН України, 2012. — 287 с.
12. Кравченко У. Тіни мовлять / У. Кравченко // Нова хата. — 1928. — Ч. 11. — С. 1.
13. Міняємо помешкання // Нова хата. — 1935. — Ч. 19. — С. 9.
14. Мірна З. Раціоналізація хатнього життя / З. Мірна // Нова хата. — 1928. — Ч. 11. — С. 19—20.
15. Мірна З. Становище чеської жінки в новій Чехії / З. Мірна // Нова хата. — 1939. — Ч. 9 — С. 4.
16. Мистецтво і родинне життя // Нова хата. — 1938. — Ч. 10. — С. 5.
17. Н. Н. Перший листопад. Спогади й враження / Н. Н. // Нова хата. — 1936. — Ч. 21. — С. 2—3.
18. Орлова Т. Українська жіноча преса від минулого до сучасності у світлі історіографії / Т. Орлова // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Історія. — К., 2009. — Вип. 97. — С. 48—53.
19. О. Н. До дражливого питання / О. Н. // Нова хата. — 1936. — Ч. 19. — С. 6.
20. Павлуцький Г. Рання доба українського орнаменту / Павлуцький Г. // Нова хата. — 1928. — Ч. 1. — С. 2.
21. Палій М. Опіка над матір'ю в Італії / М. Палій // Нова хата. — 1939. — Ч. 9. — С. 2.
22. Памяти громадянки-патріотки // Нова хата. — 1936. — Ч. 21. — С. 8.
23. Парфанович С. My Home is My Castle («Мій дім — моя фортеця») / С. Парфанович // Нова хата. — 1937. — Ч. 24 — С. 4.
24. Переворот // Нова хата. — 1928. — Ч. 1. — С. 6—7.
25. Передирій В.А. Журнал «Нова хата» як тип видання (1925—1939 рр.) / В. Передирій // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики НАН України; ЛНБ ім. В. Стефаника; НДЦ періодики / редкол.: М.М. Романюк (відп. ред.) та ін. — Львів, 1994. — Вип. 1. — С. 79—89.
26. Передирій В.А. Часопис «Жіноча доля» як джерело досліджень розвитку жіночого громадського руху в Галичині / В. Передирій // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника / АН України; ЛНБ ім. В. Стефаника; редкол.: Л.І. Крушельницька (відп. ред.) та ін. — К.: Наукова думка, 1993. — Вип. 1. — С. 63—68.
27. Передирій В.А. Альманахи «Жіночої долі» (1926—1930) / В. Передирій // Записки Львівської науко-

- вої бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України / ЛНБ ім. В. Стефаника ; редкол.: Л.І. Крушельницька (відп. ред.) та ін. — К. : Наукова думка, 1995. — Вип. 3. — С. 91—98.
28. *Передирій В.А.* Галицька періодика для жінок: становлення, розвиток, проблематика (1853—1939 рр.) / В. Передирій // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики НАН України ; ЛНБ ім. В. Стефаника ; НДЦ періодики / редкол.: М.М. Романюк (відп. ред.) та ін. — Львів, 1995. — Вип. 2. — С. 45—65.
  29. *Передирій В.* Жіночий голос / В. Передирій // Періодика Західної України 20—30-х рр. ХХ ст. : Матеріали до бібліографії. Т. 5 / НАН України ; ЛНБ ім. В. Стефаника ; НДЦ періодики ; за ред. М.М. Романюка. — Львів, 2003. — С. 90—92.
  30. *Передирій В.* Нова хата / В. Передирій // Українські часописи Львова, 1848—1939 : Іст.-бібліогр. дослідж. : у 3 т. / НАН України ; ЛНБ ім. В. Стефаника ; НДЦ періодики ; уклад.: М.М. Романюк (кер. проекту), М.В. Галушко. — Львів : Світ, 2003. — Т. 3: 1920—1939. — Кн. 1: 1920—1928. — С. 525—530.
  31. *Рудницький М.* Шевченко про красуні / М. Рудницький // Нова хата. — 1935. — Ч. 6. — С. 5.
  32. *Русова С.* Мої спогади 1861—1879 / С. Русова // Нова хата. — 1936. — Ч. 21. — С. 19—20.
  33. *Ручні роботи* // Нова хата. — 1937. — Ч. 24. — С. 13—14.
  34. *Ручні роботи.* Проектували й рисували Олена й Ольга Кульчицькі // Нова хата. — 1925. — Ч. 1. — С. 10.
  35. *Сільські курси.* Харч на селі // Нова хата. — 1938. — Ч. 10. — С. 2—3.
  36. *Сушкова О.М.* Періодичні видання для жінок в Україні: динаміка розвитку та концептуальні особливості: Навчальний посібник / О. Сушкова. — Суми : СумДУ, 2009. — 144 с.
  37. *Тарасевич-Ортинська А.* Лист / А. Тарасевич-Ортинська // Нова хата. — 1930. — Ч. 1. — С. 2—3.
  38. Українські періодичні видання для жінок в Галичині (1853—1939 рр.): Анотований каталог / НАН України ; ЛНБ ім. В. Стефаника ; НДЦ періодики ; уклад. В.А. Передирій ; відп. ред. М.М. Романюк. — Львів, 1995. — 100 с.
  39. *Українська жінка купує лише...* // Нова хата. — 1935. — Ч. 6. — С. 9.
  40. *Уна.* Крутянська ватра / Уна // Нова хата. — 1936. — Ч. 19. — С. 5.
  41. *Уна.* Миколаївські несподіванки / Уна // Нова хата. — 1937. — Ч. 24. — С. 5.
  42. *Уна.* Шукаймо домотканів! / Уна // Нова хата. — 1939. — Ч. 13—14. — С. 19.
  43. *Хобзей Н.* Лексикон львівський: поважно і на жарт / Н. Хобзей, О. Сімович, Т. Ястремська та ін. — Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2012. — 851 с. — (Вид. 2, доп. і переробл.).
  44. *Чайківська Т.* Між шостою а восьмою / Т. Чайківська // Нова хата. — 1936. — Ч. 21. — С. 6.
  45. *Чи щадникам боятися війни?* // Нова хата. — 1939. — Ч. 13—14. — С. 19.
  46. *Що читати* // Нова хата. — 1936. — Ч. 19. — С. 21.
  47. *Яблонська С.* Ніколи не запізно / С. Яблонська // Нова хата. — 1936. — Ч. 19. — С. 8.

Roman Holyk

BETWEEN EMANCIPATION AND POPULAR TRADITION: WOMEN, STEREOTYPES AND EVERYDAY LIFE IN THE COLUMNS OF LVIV PERIODICALS OF 1920—1930s

In the article have been considered some problems as for contents and publishing design of Nova Khata (New House) Lviv periodical issued through 1925 to 1939. Its publications have been analyzed in the context of feminist movement as well as of the everyday private life-styles of mentioned period as reflection of interrelations between ideological motives and Ukrainian popular culture in Galicia of interwar period.

Keywords: Nova Khata, women's press, feminism, everyday life, stereotype, history, ethnology, culture.

Роман Гольк

МЕЖДУ ЭМАНСИПАЦИЕЙ И НАРОДНОЙ ТРАДИЦИЕЙ: ЖЕНЩИНА, СТЕРЕОТИПЫ И ПОВСЕДНЕВНАЯ ЖИЗНЬ НА СТРАНИЦАХ ЛЬВОВСКОЙ ПЕРИОДИКИ 20—30 гг. ХХ в.

Проанализированы содержание и форма львовского журнала «Новая хата» (1925—1939). Автор рассматривает это издание в контексте идеологических течений и повседневного быта 20—30 гг. ХХ в. как отображение взаимодействия между феминистическим движением и народной культурой Галиции между двумя мировыми войнами.

Ключевые слова: «Новая хата», женская пресса, повседневная жизнь, стереотип, история, этнология, культура.